

Srbija: Biti ili ne biti

Dobar dan dame i gospodo, prijatelji. Velika mi je čast i zadovoljstvo da budem sa vama danas i da podelim neke od svojih misli o ovom vrlo važnom i neobičnom naporu, u nadi da ćemo uspjeti da postignemo nešto kao rezultat ovih sastanaka. Ja verujem da je to moguće.

Želeo bih da počnem sa jednim memorandumom koji smo nazvali "Mostovi obnove i napretka—odnosi matice i dijaspora", koji je američko-srpska dijaspora preko *Kongresa srpskog ujedinjenja* dala gospodinu Koštunici, tada predsedniku Srbije, i gospodinu Djindjiću, premijeru, odmah po njihovom dolasku na vlast. Ja bih samo pročitao uvod tog memorandum, jer je on još uvek značajan, posle tolikih godina. Moram da dodam da nikad nismo dobili odgovor na taj memorandum ni na predloge koje smo dali. A o ovome sada govorim, da biste videli kako smo i kada počeli da sa dijasporom i maticom gradimo te mostove. U memorandum smo dali tri osnovna pojma. Prvi: srpska dijaspora je neotuđivi i organski deo Srbije i srpskog naroda. Broj dva: sa svojim mnogostrukim kapacitetima dijaspora može i treba da bude ta važna i možda presudna energija koja bi ubrzala reforme i napredak u otadžbini i osigurala bolju budućnost. Broj tri: vlada mora, što pre, da razvije ispravnu i sveobuhvatnu politiku prema dijaspori. Ona mora da bude zasnovana na poštovanju ličnosti i prava svih Srba u rasejanju. Ta politika treba da odbaci sve vrste ksenofobije i ideološkog neprijateljstva koji su prethodni vlastodršci gajili i sprovodili prema srpskoj dijaspori. Ova politika, takođe, mora da bude vanstranačka i da se shvati kao proces sa dugoročnom orijentacijom. Treba hitno izgraditi nekoliko mostova između matice i dijaspora, među njima su najvažniji u oblasti privrede, kulture i državotvornosti. To je bila naša poruka, a u memorandumu su sledili konkretni primeri po pitanju ova tri mosta koja smo hteli da izgradimo. Naravno, mi smo očekivali da će na ovim mostovima saobraćaj ići u oba pravca, međutim, kao što sam kazao, nikada nismo dobili odgovor.

Mi smo nastavili naša nastojanja u tom pravcu, i današnji skup je nastavak svega toga. Međutim, moram da se vratim još malo u prošlost. Srpska dijaspora je, u inostranstvu, izgradila pontonski most za vreme rata. Kažem pontonski, jer je bio privremen zbog sticaja okolnosti. On je bio dokaz patriotizma i ljubavi dijaspora prema matici, jer je preko tog mosta 90ih godina, cele te decenije, ogromna pomoć dolazila u srpske oblasti bivše Jugoslavije. Ta pomoć je bila, naravno, materijalna, u novcu, da ne kažem koliko milijardi dolara je došlo tamo, ali bila je i, naravno, u lekovima i drugim stvarima koje su sankcije onemogućavale Srbiji. Pored toga, bila je i jedna druga pomoć, koja baš i nije rado prihvaćena, a to je bilo lobiranje i politička pomoć koju smo mi nastojali da sprovedemo u korist Srbije koja je bila u teškoj situaciji. Tu političku pomoć i lobiranje je bilo jako teško uspostaviti, jer mi nismo tačno znali šta stvarno Srbija želi da postigne po raspadu Jugoslavije. Mi smo dosta lutali i nastojali da nadujemo rešenje, a moram da navedem dva primera koja su bili prekretnica za Srbiju, a o kojima se ne zna mnogo. Ja bih rekao da su oni, a može to i da se dokaže, uticali na sam opstanak Srbije 90ih godina. Prvi je bio sastanak u Stejt departmentu na najvišem nivou, posle bombardovanja - NATO agresije, a drugi je bio, poznati, sad već istorijski, *Sentandrejski sabor*, u Sentandreji, kod Budimpešte, novembra 1999-te godine. Ovaj sastanak u Stejt departmentu je vrlo važan, jer je u tom momentu, po završetku bombardovanja, Amerika razmatrala šta da radi sa Srbijom. Odluka je bila da mora da se promeni režim. Režim može da se promeni milom ili silom. Da se promeni silom, to su hteli svi naši neprijatelji, koji su bili vrlo aktivni. Oni su radili

danonoćno protiv Srbije i ogroman novac su ulagali u to i oni su nastojali da se to reši silom. Šta bi to značilo? Jednostavno, NATO bi se ponovo aktivirao, okupirao bi Srbiju, treću Jugoslaviju kako se zvala, i onda bi se odvojila Vojvodina, odvojili bi se Kosovo i Crna Gora. Srbija bi onda, pod velikim sankcijama bila stavljena u karantin. To je bio prvi plan i želja da se to uradi u Vašingtonu.

Drugi je bio da se to uradi milom, a to znači demokratskim procesom. Mi smo, naravno, doznali ove planove jer smo imali dosta prijatelja u Vašingtonu među ličnostima u Kongresu i Stejt departmentu, i mi smo odmah pokušali da reagujemo na to. Jedini način je bio da se sretnemo sa vrhom američke spoljne politike i da pokušamo da objasnimo da je moguće sprovesti tu drugu alternativu promene Srbije demokratskim putem. Sastali smo se u julu u Stejt departmentu sa gospođom Olbrajt i nekih 12 najvećih stručnjaka američke spoljne politike koji su učestvovali u zajedničkom ispitivanju problema. Gospođa Olbrajt je odmah kazala da ne veruje da srpska opozicija može da se ujedini i da sprovede demokratskim putem promene u Srbiji. Mi smo rekli da to nije tačno, da to može da se uradi, i dali smo primere i predlog kako. Ona je kazala da će oni za nedelju dana doneti odluku, i da smo došli u pravom momentu. I za nedelju dana su me zvali iz kancelarije Jil Tobinsa, koji je bio specijalni predstavnik UN za Balkan, i javljeno mi je da su prihvatili da probaju da idu ovim putem, sa time što će onda da se sastanu sa opozicijom u Budvi, što su i uradili. Taj sastanak nije prošao dobro. Neću da ulazim u detalje, ali moram da kažem da se od tog momenta, od tog sastanka, ponovo pojavila sumnja u Americi oko toga da se srpska situacija može promeniti izborima. To je trajalo nekoliko meseci i pokazalo se da stvari ne idu onako kako treba da idu. Mi smo stvarno bili zabrinuti. Onda smo održali *Sentandrejski sabor* na kome je dijaspora došla ujedinjena, verujte mi stvarno ujedinjena, a matica je došla razjedinjena. Mi, dijaspora, smo uspeali da primoramo maticu, sve ove političke vođe koje su bile tu, da potpišu deklaraciju u kojoj smo rekli da idemo zajedno na to da se menja sistem u Srbiji. Amerika je to prihvatila, i onda je nastavila da radi na tom procesu, i dalje znamo rezultate.

Problemi današnjice nisu takvi kao što su bili onda. Problemi devedesetih godina su bili kratkoročni problemi, kao vatra koja je buknila i mora da se gasi odmah. Današnji problemi su dugoročni i mogu da kažem, u stvari, kad se pogleda, i opasniji u neku ruku. A koji su to današnji problemi, što je mene nateralo da ovaj govor naslovim sa „Srbija, biti ili ne biti“. Malo dramatično, ali tako ja to osećam. Dugoročni problemi su: problem nataliteta, bele kuge, zatim problem asimilacije nas u dijaspori, i treći problem je problem identiteta. Koji, u stvari, prožima i ova dva prethodna.

Problem nataliteta je vrlo jasan, Srbija odumire i to mora da se prihvati. Ona se topi kao santa leda u pustinji. Vi svi verovatno znate da priraštaj stanovništva, novorodjenih, mora da bude 2,1 da bismo održali isti nivo. Međutim, Srbija je među zemljama sa najnižim natalitetom u svetu, jer po nekoj studiji UN-a gde su posmatrane 224 države, Srbija je bila, ako se ne varam, na 207-mom mestu po tom problemu. Po procenama, do 2030-te godine Srbija će spasti na 6.5 miliona stanovnika, što znači preko 10% gubitka. Još jedan demografski problem je visoka starost stanovništva i po tom trendu, kada se posmatra na svetskom nivou, mi smo na 9-om mestu. Zato smatram da imam za pravo kad kažem da mi odumiremo. Ja znam da to ne zvuči dobro, ali istovremeno, daje nam šansu da shvatimo koliko je taj problem ozbiljan. Pročitao sam nedavno da je gospodin Vladimir Kostić, predsednik Srpske akademije nauka i umetnosti, rekao da mi izvozimo budućnost, i to čiju? Naravno, sopstvenu, kazao je. Na koji način mi to radimo? Mi to radimo tako što nam otprilike 30-35 hiljada mladih ljudi, stanovnika, građana Srbije, godišnje napuštaju Srbiju. Od 2006-te godine do danas je preko 500 hiljada tih i takvih ljudi, nestalo iz Srbije i otišlo u inostranstvo.

Uzmite samo koliko je u te mlade ljude investirala Srbija , škole, roditelji, itd. I ko to koristi? Nemačka, Italija i drugi, da ne govorim o tome.

Problem nataliteta je vrlo, vrlo ozbiljan i on mora da se reši, a, istovremeno, dešava se i nestanak Srba u dijaspori. Jedna trećina svih nas Srba u svetu živi u dijaspori, a možda i više. Mi se asimiliramo, asimiliramo se vrlo brzo, i prekidaju se veze sa domovinom. Možda je još generacija tu, a onda će i sve to da nestane. Ta asimilacija može da se spreči, ali to mora da se uradi zajedno sa maticom. Drugim rečima, mora da se izgradi jedan most između matice i dijaspore koji želimo već godinama.

Problem je utoliko veći što gubimo naš identitet. Srbija ne može da se složi u nacionalnom jedinstvu i neće se složiti, dok ne vidimo kakav je naš identitet i ko smo mi.

Taj identitet je nestao u tri Jugoslavije i on mora da se obnovi na neki način. Koji su to načini? Pa, dva načina, da uprostimo stvar. Jedan je da se vratimo našim korenima, a to znači idealima iz prošlosti, što su univerzalne vrednosti. Da spomenem samo neke, kojih se ja sećam iz školskih dana, iz detinjstva u Srbiji. Da “pravda drži zemlju i gradove”. To je jedan princip koji moramo da shvatimo i da ga prihvatimo. Da se “ne sudi ni po babu ni po stričevima nego” da idemo “po pravdi i po istini”. To su bile idealne metafizičke vrednosti Srba. “U laži su kratke noge”, i to je takođe deo identiteta o kome govorimo. Jedan koji se meni dopada odavno, to je “čojstvo i junaštvo”. Naime, junaštvo je kada branimo sebe od drugoga, a čojstvo je kada branimo drugoga od nas, od sebe. To su vrlo važni metafizički principi po kojima je Srbija živela decenijama, a i naši preci su na tome radili. A drugi put je put novoga čoveka, put koji nije zasnovan ni na kakvim stalnim, permanentnim vrednostima, nego je prilagodljiv u skladu sa situacijom. Ja mislim da današnje generacije ne mogu da ostanu ravnodušne po ovom pitanju. Na pamet mi pada jedan citat Danka Popovića, našeg čuvenog pisca: „Današnje generacije ne smeju ostati ravnodušne prema pitanju kakav svet će ostaviti svojoj deci i sa koliko dostojanstva, istorijske svesti, ta deca mogu nositi breme svog identiteta“.

To je takođe jedno veliko, važno pitanje koje treba da se reši, mora da se reši, vi morate da ga rešite, ali za to će trebati vremena i mnogo strpljenja. Jer naša istorija, kako sam napisao u svojoj knjizi, koju sam nedavno izdao o deceniji devedestih, je od početka Jugoslavije bila istorija zakasnelih delovanja, propuštenih prilika i pogrešnih odluka. Mi moramo da rešimo to da na državotvoran način, ta tri spomenuta goruća problema i da odgovorimo na pitanje koje nam stalno postavljaju – Da li će Srbija biti ili ne biti? I to je na vama, na mladim ljudima. Ovo je dobar početak da se sastajemo i Srbija mora da napravi most između dijaspore i matice jer je to jedini način, po mom mišljenju, da imamo realnu šansu da se Srbija očuva. U suprotnom, Srbija odumire i neka vam je Bog u pomoći u tom procesu.